

Mg. iur. Juris Janums

Zvērināta advokāta palīgs

Nāvēssods neizdodas – vai to drīkst atkārtot?

Nesen ASV tieslietu vidē ievēriību guva īpatnējs gadījums, kad kāda nāvēssoda izpilde Ohaio štatā neizdevās un notiesātā pārstāvji centās novērst atkārtotu soda izpildi, cita starpā argumentējot, ka neveiksmīgā procedūra ir bijusi pielīdzināma spīdzināšanai, un apšaubot Ohaio štatā noteiktā nāvēssoda veida konstitucionalitāti.

Šī gada pavasarī tomēr tika dota atļauja izpildīt nāvēssodu atkārtoti: 2016. gada 16. martā Ohaio štata Augstākā tiesa tiesnešu balsojumā ar četrām balsīm par un trim balsīm pret nosprieda, ka Ohaio štats ir tiesīgs izpildīt nāvēssodu Romelam Brūmam (*Romell Broom*) «vēlreiz», pēc nesekmīga «pirmā mēģinājuma» 2009. gada 15. septembrī, kad divu stundu laikā pēc vairāk nekā 18 mēģinājumiem ievietot R. Brūma vēnās katetru tas tā arī neizdevās, kā dēļ soda izpilde tika pārtraukta.¹

Šī it kā «tehniskā» negadījuma apskats var kalpot par vēl vienu pamudinājumu aizdomāties par nāvēssoda mērķi un jēgu. Turklāt nāvēssoda izpildīšanas «modernās» metodes, kas ieviestas humānu apsvērumu dēļ (vispirms pakāršanu ASV aizvietoja elektriskais krēsls, ko pašlaik gandrīz pilnībā nomainījusi letālā injekcija, un elektriskais krēsls saglabāts tikai dažos ASV štatos kā alternatīva, ko notiesātais pats var izvēlēties), nemazina soda izpildē iesaistīto personu morālās dilemmas problēmu.

Jāatgādina, ka kopumā ASV «rindā uz nāvi» pašlaik gaida gandrīz 3000 notiesāto. R. Brūmam nāvēssods tika piespriests par 1984. gadā veiktu noziegumu – 14 gadus vecas meitenes nolaupīšanu, izvarošanu un nogalināšanu.

Pirmais R. Brūma nāvēssoda izpildes «mēģinājums»

Notiesāto R. Brūmu 2009. gada 14. septembrī saskaņā ar tā brīža Ohaio štata nāvēssoda izpildes protokolu pārvietoja uz soda izpildes vietu Ohaio dienvidu labošanas iestādē «Lucasville». R. Brūmam ierodoties nāvēssodu izpildošajā institūcijā, viņa vēnas pārbaudīja medmāsa un plebotomists, kuri konstatēja, ka R. Brūma labās rokas vēnas ir pieejamas, taču kreisās rokas vēnas izskatījās mazāk redzamas, par ko nekavējoties tika informēts Ohaio Rehabilitācijas un labošanas departamenta (ODRC) reģionālais direktors.

Nākamajā dienā pēc tam, kad cietuma priekšnieks nolāsīja R. Brūma nāvēssoda izpildes rīkojumu, pulksten 14 kamerā pie R. Brūma ienāca sieviete un vīrietis, lai ievietotu R. Brūma vēnās katetrus.

¹ State v. Broom, Slip Opinion No. 2016-Ohio-1028.

Pieejams: <https://supremecourt.ohio.gov/rod/docs/pdf/0/2016/2016-ohio-1028.pdf> [skatīts 19.06.2016.].

Sieviete veica trīs nesekmīgus mēģinājumus ievietot katetru R. Brūma kreisajā rokā, bet nespēja piekļūt vēnai. Vienlaikus trīs nesekmīgus mēģinājumus ievietot katetru R. Brūma labajā rokā veica arī kamerā esošais vīrietis. Pēc īsa pārtraukuma sieviete nesekmīgi mēģināja ievietot katetru vēl divas reizes, taču spēcīgu sāpju dēļ R. Brūms sāka kliegt. Pēc vēl viena atkārtota mēģinājuma vīrietim izdevās ievietot intravenozo katetru R. Brūma labajā rokā, taču tad vīrietis atkal «pazaudēja» vēnu un pa R. Brūma roku sāka plūst asinis. Šajā brīdī sieviete pameta kameru un uz apsarga jautājumu, vai viņai viss kārtībā, atbildēja noliedzoši. Notikušais ilga 10–15 minūtes. Sieviete paziņoja, ka viņas kolēģim izdevās ievietot katetru, bet tad vēna «pārsprāga». Pēc tam, kad kameru pameta sieviete, tajā ieradās cits viņas kolēģis, kurš kopā ar kamerā esošo vīrieti veica vēl dažus nesekmīgus mēģinājumus ievietot katetru R. Brūma vēnās.

Pēc nesekmīgajiem mēģinājumiem ODRC direktors pasludināja 45 minūšu pārtraukumu, lai konsultētos ar mediķiem. Pārtraukums ilga 20–25 minūtes. Mediķi informēja ODRC direktoru, ka, ievieojot katetru R. Brūma vēnās un mēģinot pa to laist sālsūdens maisījumu, katetrs zaudē vēnu. Mediķi pauda acīmredzamas bažas par to, vai viņiem izdosies atrast «lietojamas» vēnas, taču, tā kā pastāvēja saprātīga iespēja atrast venozu piekļuvi, tika nolemts turpināt mēģināt ievietot katetru. Pārtraukuma laikā R. Brūms turpināja ciest sāpes un nespēja iztaisnot un kustināt abas rokas.

Pēc pārtraukuma kamerā ieradās jau trīs personas. Apskatījuši potenciālās katetru ievietošanas vietas, šoreiz jau arī kājās, personas nesekmīgi turpināja ievietot katetru, cita starpā mēģinot arī jau iepriekš izmēģinātās vietas rokās. R. Brūms aizvēra acis un sāka raudāt spēcīgo sāpju dēļ. ODRC direktors vēlāk savos paskaidrojumos norādīja, ka nekad nebija redzējis notiesājamo raudam katetru ievietošanas procesā. Otrs nesekmīgais mēģinājums ilga vēl 10 minūtes. «Lucasville» cietuma direktors pieprasīja medmāsai sazināties ar cietuma ārsti, lai viņa savukārt novērtē R. Brūma vēnas un sniedz padomu derīgas vēnas atrašanā.

R. Brūms vēlāk liecināja, ka atceras kamerā ienākam sievieti, kuru viņš uzskatīja par galveno medmāsu. Kāds no kamerā jau tobrīd klātesošajiem mediķiem pasniedza galvenajai medmāsai adatu, kuru viņa ielaida tik dziļi, ka tā atdūrās pret kaulu, tikmēr kāds cits no mediķiem mēģināja iedurt adatu labajā potītē. Pēc tam «Lucasville» cietuma ārste atzina, ka bija ienākusi R. Brūma kamerā un bija vienu reizi mēģinājusi iedurt adatu, taču nesekmīgi, pēc kā secināja, ka viņas mēģinājums ir neveiksmīgs, kā arī konstatēja, ka R. Brūma kājās nav derīgu injekciju vietu. Tad ārste kameru pameta. Tikmēr mediķi turpināja meklēt derīgu vēnu. Kopš pārtraukuma bija pagājušas aptuveni 35–40 minūtes. Tika pasludināts otrs pārtraukums.

Pārtraukuma laikā mediķi norādīja, ka pat ja viņi atradīs derīgu vēnu, tad nav garantijas, ka tā paliks pieejama visu nāvēssoda izpildes laiku. Pēc sazināšanās ar Ohio štata gubernatora biroju nāvēssoda

izpilde tika atlikta. Trīs četras dienas vēlāk ārsts eksperts, apskatot R. Brūmu, konstatēja 18 injicēšanas mēģinājuma vietas. Pēc notikušā R. Brūms iesniedza tiesā *Habeas corpus*² sūdzību.³

Vai tas būs nežēlīgs un likumā neparedzēts sods – veikt otru nāvessoda izpildes mēģinājumu?

Šis bija galvenais jautājums, kas vispārīgi raksturo R. Brūma pārstāvju uzklaušāšanu Ohaio Augstākajā tiesā 2015. gada 9. jūnijā.⁴ Uzklaušot notiesātā pārstāvjus, radās virkne jautājumu par nesekmīgo soda izpildes mēģinājumu, kā arī par Ohaio nāvessoda izpildes protokolu. Jānorāda, ka nepilnu mēnesi vēlāk – 2015. gada 29. jūnijā – Ohaio štata ODRC pieņēma jaunu – pārstrādātu – nāvessoda izpildes protokolu (kārtību).⁵ Tāpat lietā, cita starpā, tika skatīti jautājumi (apsvērumi):

Vai katetra ievietošana jau ir nāvessoda procedūras izpilde, ja serums vēl nav sācis plūst, jo caurulītes taču nav pieslēgtas?

Vai tā ir tikai sagatavošanās soda izpildei un soda izpilde sākas ar «sagatavota» notiesātā informēšanu par soda izpildes uzsākšanu, iepazīstinot ar rīkojumu par nāvessoda izpildi?

Vai atkārtots mēģinājums izpildīt sodu vienlaikus nav uzskatāms par spīdzināšanu, jo persona jau ir pārdzīvojuši nesekmīgu nāvessoda mēģinājumu?

Ko darīt, ja notiesātā vēnas nav piemērotas šim soda veidam un štatā nav cita nāvessoda veida? Vai tādā gadījumā ir pieļaujams izmantot citu nāvessoda veidu?

Cik nopietnas manipulācijas ir pieļaujams veikt, lai padarītu iespējamu soda izpildi, piemēram, vai drīkstētu veikt ķirurģiskas manipulācijas, lai padarītu iespējamu nāvessoda izpildi ar letālo injekciju, vai arī drīkst izārstēt vēnas, lai izpildītu sodu?

R. Brūma pārstāvju argumentāciju pamatoja divi apsvērumi:

² Habeas corpus sūdzība – īpašs sūdzības veids anglosakšu tiesībās, kurā notiesātā persona lūdz izvērtēt tai izpildāmā soda leģitimitāti. Skatīt, piemēram, ASV Konstitūcijas 1. panta 9. sadaļu – Habeas corpus is a judicial device by which jailed people may require their jailer to justify their imprisonment to a court. It is a fundamental safeguard of individual liberty, and the Supreme Court has interpreted it to give federal courts review over state court convictions and to enforce federal constitutional guarantees. It is generally accepted that only Congress has the power to suspend habeas corpus. President Abraham Lincoln's suspension of the right during the Civil War met with strong opposition.

Pieejams: http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm#a1_sec9 [skatīts 19.06.2016.]

³ State v. Broom, Slip Opinion No. 2016-Ohio-1028.

Pieejams: <https://supremecourt.ohio.gov/rod/docs/pdf/0/2016/2016-ohio-1028.pdf> [skatīts 19.06.2016.]

⁴ Skatīt lietas Nr. 2012-0852 Ohaio štats pret Romell Broom videoierakstu.

Pieejams: <http://www.ohiochannel.org/video/case-no2012-0852state-of-ohio-vromell-broom> [skatīts 19.06.2016.]

⁵ Ohaio nāvessoda izpildes kārtība. Pieejams: http://www.drc.ohio.gov/web/drc_policies/documents/01-COM-11.pdf [skatīts 19.06.2016.]

aizliegums Ohaio štatam izpildīt nežēlīgu un likumā neparedzētu sodu;

dubultās nesodāmības⁶ principa pārkāpums.

Ohaio štats ir tiesīgs izpildīt nāvessodu «vēlreiz»

Uzklausījusi un izvērtējusi R. Brūma pārstāvju apsvērumus, Ohaio Augstākā tiesa 2016. gada 16. martā ar tiesnešu balsojumu 4 pret 3 nosprieda, ka štats ir tiesīgs izpildīt nāvessodu «vēlreiz», kas galvenokārt tika pamatots ar diviem apsvērumiem:⁷

1. Mēģinājums ievietot katetru nav uzskatāms par nāvessoda izpildes mēģinājumu, bet gan tikai par sagatavošanās stadiju soda izpildei – arguments pamatots ar ASV precedentu lietā «Louisiana ex rel. Francis v. Resweber».

Proti, konkrētajā lietā 1946. gadā septiņpadsmit gadus vecajam Villijam Frānsisam (*Willie Francis*) neizdevās izpildīt nāvessodu, jo nenostādāja slēdzis, kas aktivizē strāvas pieplūdi elektriskajam krēslam. Toreiz tiesa atzina, ka tas, ka V. Frānsiss jau sēž elektriskajā krēslā bez strāvas pieplūdes, ir uzskatāms par sagatavošanos, savukārt strāvas plūsma uzskatāma par soda izpildi, kas noved pie soda mērķa – nāves.

Ohaio štata Augstākā tiesa atsaucās uz šo ASV Augstākās tiesas precedentu un piemēroja to pēc analoģijas – proti, katetru ievietošana ir analoga sēdēšanai elektriskajā krēslā un indes seruma (nāvējošo vielu kokteiļa) plūsma ir analoga strāvas plūsmai.

2. Tiesa nekonstatēja ievērojamu risku potenciālam apdraudējumam nodarīt tādu kaitējumu, lai varētu apgalvot, ka sods ir nežēlīgs un nenoteikts.

Šajā aspektā Augstākā tiesa citēja pirmās instances tiesas atziņu šajā lietā – atkārtoti adatas dūrieni patiesi ir nepatīkami, taču tā nav uzskatāma par spīdzināšanu – citiem vārdiem sakot un atsaucoties uz lietas apstākļiem, katetra ievietošanas mēģinājumi vairāk nekā 18 reizes divu stundu laikā, vienreiz pat atduroties kaulā, nav uzskatāmi par nežēlīgiem un nepārkāpj soda izpildes protokolu.

Nobeigumā gan jāatzīmē, ka divi no trim tiesnešiem, kas balsoja pret, uzrakstīja argumentētas un ļoti interesantas atsevišķās domas, kāpēc viņi nepiekrīt spriedumam. Trešais tiesnesis pievienojās pirmā

⁶ Dubultās nesodāmības princips anglosakšu tiesību saimes izpratnē. Skatīt *Double jeopardy* ASV Konstitūcijas V grozījumus (1791) – «No person shall be held to answer for a capital, or otherwise infamous crime, unless on a presentment or indictment of a Grand Jury, except in cases arising in the land or naval forces, or in the Militia, when in actual service in time of War or public danger; nor shall any person be subject for the same offence to be twice put in jeopardy of life or limb; nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself, nor be deprived of life, liberty, or property, without due process of law; nor shall private property be taken for public use, without just compensation.» Pieejams: http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm#amdt_5_1791 [skatīts 19.06.2016.].

⁷ *State v. Broom*, Slip Opinion No. 2016-Ohio-1028.

Pieejams: <https://supremecourt.ohio.gov/rod/docs/pdf/0/2016/2016-ohio-1028.pdf> [skatīts 19.06.2016.].

tiesneša atsevišķajām domām. Atsevišķās domas motivētas ar apsvērumiem par tā brīža Ohaio štata nāvessoda izpildes kārtības trūkumiem, kas izraisīja šādu iznākumu, kā arī ar apsvērumiem, kādēļ, piemēram, lieta «Louisiana ex rel. Francis v. Resweber» nebūtu attiecināma konkrētajā gadījumā.⁸ Šobrīd R. Brūms gaida atsākamies federālo tiesvedību, kas kopš 2011. gada gaidīja Ohaio štata Augstākās tiesas lēmumu.⁹

Informācijai – 1985. gada 3. oktobrī zvērināto tiesa notiesāja R. Brūmu par slepkavību pastipriņošos apstākļos, kas saistīta ar cietušās četrpadsmitgadīgās Trīnas Midltones (*Tryna Middleton*) nolaupīšanu, izvarošanu un slepkavību. Tiesa pieprieda R. Brūmam nāvessodu, ko 1988. gadā apstiprināja apelācijas instance. Līdz nāvessoda izpildes brīdim 2009. gada 15. septembrī R. Brūms bija izsmēlis visus tiesiskos līdzekļus nāvesoda atcelšanai. 2003. gadā R. Brūms izmantoja Ohaio štata sniegto iespēju veikt DNA testu, lai pierādītu savu nevainīgumu, taču testa rezultāti viņu neattaisnoja.¹⁰ DNA testā tika secināts: «DNA izmeklēšanas ziņojums nenorādīja tiešu sakritību, bet norādīja iespējamību, ka atrastās pēdas neatbilst R. Brūmam kā vienu pret 2,3 miljoniem. Citiem vārdiem sakot, līdzīgs DNA profils būtu iespējams tikai 8 vai 9 cilvēkiem visā valstī.»¹¹

⁸ State v. Broom, Slip Opinion No. 2016-Ohio-1028.

Pieejams: <https://supremecourt.ohio.gov/rod/docs/pdf/0/2016/2016-ohio-1028.pdf> [skatīts 19.06.2016.].

⁹ Ohio Supreme Court rules state can try again to execute convicted murderer Romell Broom.

Pieejams: http://www.cleveland.com/open/index.ssf/2016/03/ohio_supreme_court_rules_state.html [skatīts 19.06.2016.].

¹⁰ Pieaugušo pirmstermiņa atbrīvošanas institūcijas 2009. gada 20. augusta sanāksmes protokols lietā Romell Broom, OSP #A187-343.

Pieejams: <http://www.drc.state.oh.us/public/Broom%20Clemency%20Supp.pdf> [skatīts 19.06.2016.].

¹¹ Turpat.